

НАТАЛІЯ КРУПА

/Тернопільський педінститут/

ПІСЕННІ ЗАПИСИ В.ГНАТЮКА В РЕПЕРТУАРІ ТОВАРИСТВА

"ВЕРТЕП"

У листопаді 1928 року в Тернополі створилося молодіжне культурно-просвітницьке товариство "Вертеп". Його члени працювали у трьох секціях: фольклорній, історичній та екологічній. Завдання фольклорної секції полягало у віщукванні, збиранні та відтворенні народних обрядів, одягу, ужиткових предметів побуту, пісень. Провівши експедиції по Тернопільщині, вертепівчани зібрали багатий матеріал, серед якого велика кількість пісень, записаних у Чортківському, Шумському, Борщівському, Заліщицькому, Монастириському та інших районах області. На даний час товариством зібрано, опрацьовано і відтворено близько 180 стрілецьких, повстанських, рекрутських, жовнірських, родинно-побутових, жартівливих пісень та пісень веснянкового, купальського, обжинкового, різдвяного, весільного обрядів. Серед них такі, що здавна побутують на території області і були записані у свій час нашим земляком, фольклористом і етнографом Володимиром Гнатюком.

Порівняння пісень, зібраних В.Гнатюком /за зб. "Українські народні пісні в записах В.Гнатюка"/, і пісень, зареєстрованих членами товариства, показує, що найбільше з них - це календарно-обрядові пісні, а особливо гаївки. З 16 текстів, записаних фольклористом у Буцацькому і Монастириському районах, - 7 зареєстровані вертепівчанами у наш час. Це веснянки /ігри/ "Воротарчик" /с.Бедриківці Заліщицького району, 1989р./, "Зельман" /с.Шманьківці Чортківського району, 1990р./, "Галя" /с.Потік Козівського району, 1989р./, "Чудесний корінь" /с.Турівка Підволочиського району, 1989р./, "Кривий танець" /там же/, "Ой на горі є корито" /с.Бедриківці Заліщицького району, 1989р./:

Тривале побутування цих пісень і постійний інтерес до них науковців можна пояснити давністю веснянкового обряду та варіативністю, мелодійністю, що своїм корінням сягає поганських часів. При незмінності мелодії, лексико-фразеологічний склад цих пісень та ігор зазнав певних змін у проміжку між першою/Гнатюком/ і другою /товариством/ їх фіксацією. Зіставлення двох варіантів найчастіше виявляє розширення змісту пісень за рахунок введення в них однієї-двох нових строф. В основному "новіші" рядки замінюють стару або створюють нову кінцівку пісні, замінюючи давні елементи. В результаті цього зміст набуває яскравішого жартівливого /"Юшка", "Галя", "Кривий танець"/ чи повчального /"Чудесний корінь", "Зельман" /характеру. Спостерігаються зміни й у деяких іграх, які супроводжують гаївки. Наприклад, "Кривий танець" водять не поміж малих дівчат /"горшки"/, що стоять на одному місці, а поміж дерева, куці навколо церкви /с.Турівка Підволочиського р-ну/, а у грі "Галя" слова гаївки супроводжуються відповідними рухами /с.Потік Козівського району/; чого нема у варіантах, записаних В.Гнатюком.

Пісню про скасування панщини, записану В.Гнатюком в с.Пужники "Ой, сивая зозуленька" в 90-х роках ХІХ ст. і зараховану ним до соціально-побутових, члени товариства зустріли в с.Бедриківці Заліщицького району /1989 р./, але вже як веснянку. Сучасний її варіант коротший на 2 строфи, але сконденсованіше передає радість від описуваної події. Рядки: "А ми білі, як день білий, Та й панщини не виділи" свідчать про те, що вони були створені пізніше від основного тексту, але на тому ж настроєвому і значеннєвому рівні.

У с.Берем'яни Буцацького району записана рекрутська пісня "Налетіли гуси" /у зб. В.Гнатюка - "В долину, долину, червона калино"/, що в порівнянні із записом В.Гнатюка більша за розмі-

ром і сильніша за емоційно-психологічним впливом. Останні рядки пісні "Змиють мені коси дощі майовії, Кучері розчешуть кулі сталевії" є відповіддю на прохання матері повернутися додому і мають у собі таку зворушливу силу, що викликають глибокі роздуми над долею вояка, переживання, співчуття.

У репертуарі товариства "Вертеп" є пісні, записані у різних районах області у 1988-1991 роках, які були у свій час зібрані В.Гнатюком. Це пісні - "По горі, горі павоньки ходять" /с.Новостав Шумського району/, у записах В.Гнатюка має назву "Дівка збирає пави", записана у с.Коропець у 1902 р., "Де ж ти їдеш, козаченьку" /с.Мухавка Чортківського району/ - у записах В.Гнатюка "Ой, куда ж ми помандруем?", записана у с.Григорові або Коропці у 90-х роках XIX ст. та ін., які живуть не тільки в записах чи в пам'яті людей похилого віку, а перейняті, як багатющий скарб, молоддю.